

CZESŁAWA MARSZAŁEK

NIEKTÓRE UWARUNKOWANIA SPOŁECZNE DZIAŁALNOŚCI RACJONALIZATORSKIEJ I WYNAŁAZCZEJ PRACOWNIKÓW PAŃSTWOWYCH GOSPODARSTW ROLNYCH

W niniejszych rozważaniach uwagę skoncentrowano na twórczości technicznej pracowników państwowych gospodarstw rolnych, z punktu widzenia instytucjonalnych i nieinstytucjonalnych kryteriów wartościowania ich innowacyjności¹. Spośród czynników określających zasięg i zakres działalności racjonalizatorskiej i wynalazczej pracowników PGR przeanalizowano: poziom wykształcenia autorów projektów wynalazczych, strukturę zatrudnienia pracowników PGR, nowoczesność technicznych środków produkcji, rodzaj produkcji, organizację pracy twórczej oraz rolę kierownictwa kombinatu w rozwijaniu ruchu wynalazczego i racjonalizatorskiego w przedsiębiorstwie rolnym.

Badaniami objęto lata od 1972 (ukazanie się ustawy o wynalazczości) do 1978². Przeprowadzono je w 38 kombinatach PGR podległych Zjednoczeniu PGR w Poznaniu. Materiały zebrano w miesiącach czerwcu i lipcu 1979 r. Na wysłane 32 ankiety do komórek wynalazczości w kombinatach, uzyskano 25 odpowiedzi. W 6 kombinatach nie prowadzono działalności racjonalizatorskiej i wynalazczej. Do opracowania zebranego materiału zastosowano metodę analizy dokumentów oraz metodę statystyczną. Niniejsze opracowanie stanowi fragment zespołowych badań z zakresu działalności społeczno-kulturalnej PGR z terenu Wielkopolski.

I. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA UZYSKANEGO MATERIAŁU

Z opracowań statystycznych zebranego materiału wynika, że w latach 1972-1978 w wynalazczości pracowniczej uczestniczyło 346 osób, co stanowi 2,1% załogi tych kombinatów, w których wynalazczość pracownicza jest rozwijana. Z badań A. Brandysa nad wynalazczością pra-

¹ Według E. Talejko ze względu na przedmiot i treść wyodrębnia się trzy kierunki twórczości: 1) artystyczną, 2) naukową, 3) techniczną. Cechą najbardziej odróżniającą twórczość techniczną od pozostałych rodzajów twórczości jest wybitnie praktyczny jej charakter. Głównym zadaniem twórczości technicznej jest konstruowanie nowych i lepszych narzędzi i przedmiotów pracy oraz doskonalenie metod technologii produkcji. Rezultatem twórczości technicznej są nowe rozwiązania techniczne (E. Talejko, *Zagadnienia psychologii twórczości technicznej*, Poznań 1971).

² Ustawa z dnia 19 października 1972 r. o wynalazczości. Dz. U. Nr 43, poz. 272 i Nar 54, poz. 351 z dnia 27 grudnia 1972.

cowniczą w przemyśle wynika, że w analizowanych przez tego autora latach 1970 - 1973 innowatorzy stanowili 3,6% załogi³.

O ile w państwowych gospodarstwach rolnych racjonalizacją zajmował się co 48 pracownik, to we wspomnianym wyżej przedsiębiorstwie przemysłowym co 29 pracownik.

W kombinatach PGR, w grupie z wyższym wykształceniem, innowatorzy stanowili 16,5% (co 6 osoba), a według danych A. Brandysa 28,6% (co 4 pracownik). Jeżeli chodzi o pozostałe grupy pracowników PGR, to ze średnim wykształceniem jest 2,8% autorów projektów wynalazczych (co 43 osoba), z zasadniczym zawodowym — 6,1% (co 16 osoba) a w grupie pozostałych pracowników PGR — 0,4% (co 285 osoba). Przeciętnie na jednego pracownika zatrudnionego w PGR przypada 0,19 projektu wynalazczego. W badanych okresie zgłoszono łącznie w PGR 323 projekty wynalazcze. Porównując ten wynik z liczbą zgłoszonych projektów wynalazczych w innych Zjednoczeniach Państwowych Gospodarstw Rolnych, np. Centrali Nasiennej oraz w Przedsiębiorstwie Hodowli Zarodowej w Poznaniu, Zjednoczenie PGR zajmowało w 1978 r. drugie miejsce po Technicznej Obsłudze Rolnictwa⁴. Porównując natomiast efekty ekonomiczne, uzyskane z tytułu wdrożonych do praktyki projektów wynalazczych, z danymi ogólnokrajowymi (dla PGR), to w 1976 r. Zjednoczenie PGR w Poznaniu zajmowało 4 miejsce po Zjednoczeniach PGR w Szczecinie, Zielonej Górze oraz we Wrocławiu⁵.

Analizując rodzaj zgłoszonych projektów wynalazczych stwierdzono, że na pierwszym miejscu plasują się wnioski racjonalizatorskie — 315 projektów (97,5%), na drugim wynalazki — 6 projektów (1,9%), a na trzecim wzory użytkowe — 2 projekty (0,6%). Zatem w państwowych gospodarstwach rolnych mamy do czynienia głównie z działalnością racjonalizatorską pracowników.

Biorąc pod uwagę formę pracy nad projektem wynalazczym, tj. indywidualną lub zespołową, okazuje się, że najbardziej odpowiednią dla pracowników PGR jest praca zespołowa. Autorami indywidualnych projektów wynalazczych jest 19,9% osób, indywidualnych i zespołowych — 4,4% oraz zespołowych — 75,7% pracowników. Czyli w PGR rozwijana jest głównie zespołowa forma twórczości technicznej pracowników.

Na 157 zgłoszonych projektów indywidualnych wdrożono do praktyki 151 (05,6%) o wartości 8,911 tys. zł. Spośród zgłoszonych zespołowych projektów wynalazczych wdrożono 151 (90,9%) o wartości 36,288 tys. zł.

³ A. Brandys, *Kwalifikacje nowatorów a ich udział w procesach innowacyjnych na przykładzie wybranego przedsiębiorstwa*, Biuletyn Informacyjny IPNiSzW 1974, nr 25, s. 26.

⁴ Roczne sprawozdanie GUS z wynalazczości w WZPGR w Poznaniu za rok 1976.

⁵ Sprawozdanie N-06 za rok 1976, pismo Ministerstwa Rolnictwa i CZ PPR Warszawa 1976.

II. CELE DZIAŁALNOŚCI RACJONALIZATORSKIEJ I WYNAŁAZCZEJ PRACOWNIKÓW PGR

Chąc bliżej poznać cele twórczości technicznej autorów projektów wynalazczych przeanalizowano tematykę zgłoszonych projektów, klasyfikując je do następujących dziedzin: BHP, technika, technologia, mechanizacja produkcji roślinnej, zwierzęcej oraz przemysłowej (gorzelnictwo, browarnictwo, przetwórstwo pasz itp.) i inne. Okazuje się, że największa liczba wniosków racjonalizatorskich (48,6%) dotyczy mechanizacji produkcji roślinnej i przemysłowej. Z dziedziny tej opracowano — 50,3% projektów indywidualnych i 47,0% zespołowych w stosunku do ogółu projektów wynalazczych w poszczególnych grupach. Ten rodzaj usprawnień — ma wpływ na ułatwienie pracy, zmniejszenie wysiłku fizycznego, a także na zwiększenie wydajności pracy.

W drugiej kolejności tematyka projektów wynalazczych obejmuje zagadnienia techniczne związane z utrzymaniem pełnej sprawności maszyn i urządzeń rolniczych, przemysłowych oraz oszczędności materiałów, energii i paliw. W grupie projektów indywidualnych tematyka ta występuje w 38,9%, a w grupie projektów zespołowych w 41,0%. Zagadnienia technologiczne mające wpływ na zwiększenie produkcji lub poprawę jej jakości występują w 5,5% zgłoszonych projektów wynalazczych.

Z badań wynika, że głównym celem działalności racjonalizatorskiej i wynalazczej pracowników PGR jest zmniejszenie nakładów i strat w produkcji rolnej oraz oszczędność materiałów, energii i paliw. Drugim celem jest poprawa jakości produkcji rolnej, a zwłaszcza przemysłowej, gdyż tu występują większe możliwości niż w produkcji rolnej⁶.

III. CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA DZIAŁALNOŚĆ RACJONALIZATORSKĄ I WYNAŁAZCZĄ PRACOWNIKÓW PGR

1. WIEDZA

Za wskaźnik wiedzy przyjęto poziom wykształcenia autorów projektów wynalazczych. Analiza statystyczna związku między poziomem wykształcenia a udziałem pracowników w indywidualnej i zespołowej twórczości technicznej wykazała, że autorzy indywidualnych projektów legitymują się głównie średnim wykształceniem, natomiast autorzy projektów zespołowych — głównie wykształceniem zasadniczym zawodowym i podstawowym. Pracownicy z wyższym wykształceniem są rów-

⁶ J. Twaróg, *Podatność PGR na innowacje*, *Wiś Współczesna* 1982, nr 1, s. 115.

Tabela 1

Formy wynalazczości pracowniczej a poziom wykształcenia wynalazców i racjonalizatorów

Poziom wykształcenia	Liczba pracowników biorących udział w poszczególnych formach wynalazczości						Razem	
	indywidualnej		indywidualnej i zespołowej		zespołowej			
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
Wyższe	12	15,0	6	7,5	62	77,5	80	100
Średnie	23	33,8	2	2,9	43	63,3	68	100
Zasadnicze zawodowe	26	16,5	5	3,2	127	80,3	158	100
Podstawowe	8	20,0	2	5,0	30	75,0	40	100
Razem	69	19,9	15	4,4	262	75,7	346	100

no autorami projektów indywidualnych, jak i zespołowych (tab. 1). Poziom wykształcenia nie ma natomiast większego wpływu na liczbę projektów wynalazczych zgłoszonych przez jedną osobę. Badani pracownicy PGR bez względu na poziom wykształcenia są najczęściej autorami od jednego do dwóch projektów wynalazczych (tab. 2).

Wpływ wiedzy na techniczną twórczość pracowników PGR uwidacznia się w rodzaju zgłoszonych przez nich projektów wynalazczych. Na 157 indywidualnych projektów zgłoszono jeden wzór użytkowy, którego autorem jest pracownik ze średnim wykształceniem. Natomiast na 166 zespołowych projektów wynalazczych — 1 wynalazek opracował zespół składający się z pracowników z wyższym wykształceniem, a autorami 5 wynalazków i 1 wzoru użytkowego są pracownicy wchodzący w skład zespołów składających się z osób z wyższym i średnim wykształceniem. Wiedza zatem ma wpływ nie tyle na liczbę projektów, ile na ich rodzaj.

W literaturze przedmiotu podkreśla się znaczenie zespołowej pracy

Tabela 2

Aktywność innowacyjna pracowników państwowych gospodarstw rolnych według poziomu wykształcenia

Liczba zgłoszonych indywidualnych projektów wynalazczych	Liczba autorów indywidualnych projektów wynalazczych według poziomu wykształcenia						Razem	
	wyższe		średnie		zasadnicze zawodowe i podstawowe			
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
1 - 2	61	76,3	51	75,0	175	88,8	287	82,9
3 - 4	15	18,7	11	16,2	18	9,1	44	12,8
5 - 6	2	2,5	3	4,4	1	0,5	6	1,7
7 - 8	2	2,5	3	4,4	4	2,0	9	2,6
Razem	80	100,0	68	100,0	198	100,0	346	100,0

przy opracowywaniu rozwiązań technicznych mających zdolność patentową. Drobne wynalazki o małym znaczeniu dla postępu technicznego pozostają nadal domeną indywidualnej twórczości technicznej, podobnie jak to ma miejsce przede wszystkim w zakresie wzorów użytkowych i projektów racjonalizatorskich⁷.

Ostatnie zagadnienie, jakie wiąże się z wpływem wiedzy na techniczną twórczość pracowników PGR, to efekty ekonomiczne wynikające z wdrożenia projektów. Przeciętne efekty ekonomiczne jednego projektu indywidualnego według poziomu wykształcenia kształtują się następująco: autorzy z wykształceniem wyższym — 531 tys. zł z wykształceniem średnim — 80 tys. zł, w grupie autorów z wykształceniem zasadniczym zawodowym — 63 tys. zł, natomiast podstawowym — 38 tys. zł. Wysoka wartość przeciętnego projektu technologicznego wynika częściowo z rangi myśli technicznej, jaką ten projekt reprezentuje.

2. NOWOCZESNOŚĆ TECHNICZNYCH ŚRODKÓW PRODUKCJI

Zbadano zależność między nowoczesnością obsługiwanych maszyn a twórczością techniczną pracowników PGR. Stwierdzono wyraźnie dodatnią korelację między tymi zmiennymi. Wprowadzenie do produkcji rolnej kombajnów do zboru zboża — „Bizon”, buraków — „Matrot” i kukurydzy — „Cassalis” oraz samolotu rolniczego „AN-2”, przyczyniło się do opracowania 26 wniosków racjonalizatorskich, co stanowi 20,2% ogółu projektów. Racjonalizatorzy skoncentrowali się głównie na tych elementach procesu produkcyjnego, które dzięki drobnym zmianom w konstrukcji maszyn i urządzeń oraz usprawnianiu ich obsługi przyczyniają się bezpośrednio do wzrostu wydajności pracy oraz oszczędności materiałów, energii i paliw. Wpływa to często na uzyskanie znacznych oszczędności kosztów produkcji przy niezbyt wysokich nakładach finansowych i krótkim czasie realizacji tych uprawnień. Przykłady usprawnień: regulacja płóz wrywacza do buraków, regulacja wałów pionowych wrywacza do buraków, wykonanie kół bliźniaczych do kombajnu „Bizon”, plewnik do kombajnu „Bizon”, wykonanie bijaków do ogławiania buraków z odpadów gumy taśmociągowej itp.

3. RODZAJ PRODUKCJI

Na ruch wynalazczy i racjonalizatorski w państwowych gospodarstwach rolnych ma również wpływ rodzaj produkcji. Na ogólną liczbę 323 zgłoszonych projektów wynalazczych — 51,4% opracowano w kombinatach prowadzących produkcję roślinną, zwierzęcą i przemysłową;

⁷ Z. Muszyński, *Niektóre aspekty rewolucji naukowo-technicznej*, Warszawa 1978, s. 97.

28,2% w gospodarstwach zajmujących się produkcją roślinną, zwierzęcą oraz ogrodnictwem; 20,4% — w zakładach rolnych o produkcji roślinnej i zwierzęcej. Czyli ruch racjonalizatorski jest częściej rozwijany w kombinatach prowadzących zarówno produkcję rolną jak i przemysłową, niż tylko rolną.

4. ORGANIZACJA PRACY TWÓRCZEJ

Właściwa organizacja ruchu wynalazczego i racjonalizatorskiego w przedsiębiorstwie rodnym to kolejny czynnik pobudzający aktywność innowacyjną pracowników. W 1978 r. na 38 kombinatów w 28 działały Zakładowe Kluby Techniki i Racjonalizacji, w 4 kombinatach zagadnienie racjonalizacji powierzono określonym pracownikom jako dodatkowe czynności zawodowe, a w 6 innych nie było żadnej formy organizacyjnej.

W tych kombinatach, w których funkcjonował Klub Techniki i Racjonalizacji zgłoszono 94,7% ogółu projektów wynalazczych, natomiast w kombinatach, w których takiego klubu nie było — 5,3% wniosków.

Ponadto stwierdzono, że liczba zgłoszonych projektów wynalazczych jest uzależniona od stanowiska służbowego osoby opiekującej się ruchem wynalazczym w przedsiębiorstwie. Znaczny odsetek projektów zgłoszono w tych kombinatach, w których wynalazczością opiekowali się specjaliści do spraw mechanizacji — 34,7% ogółu projektów oraz kierownicy działów lub ich zastępcy — 27,7% ogółu projektów.

Analiza poziomu wykształcenia osób opiekujących się techniczną twórczością pracowników PGR wykazała, że sukcesy w rozwijaniu indywidualnej formy pracy twórczej odnoszą opiekunowie z wyższym wykształceniem technicznym — 37,9% ogółu zgłoszonych projektów indywidualnych. W rozwijaniu formy zespołowej lepsze wyniki osiągają natomiast opiekunowie z wyższym wykształceniem rolniczym. W wyniku ich oddziaływania na załogę zgłoszono 31,9% ogółu projektów zespołowych. Nie bez znaczenia jest również znajomość specyfiki produkcji i środowiska społecznego w kombinatach przez osoby odpowiedzialne za rozwój ruchu racjonalizatorskiego i wynalazczego. Analizując to zagadnienie z punktu widzenia stażu pracy w badanych kombinatach państwowych gospodarstw rolnych, zauważono, że 61,1% wniosków indywidualnych i 40,4% zespołowych zgłoszono w tych gospodarstwach rolnych, w których osoby odpowiedzialne za rozwój technicznej twórczości (pracowników legitymują się stażem pracy od 8 do 11 lat pracy.

Organizacja pracy twórczej to także sprawnie działające zakładowe komisje wynalazczości. W tych kombinatach, w których są one powołane, zgłoszono 93,6% projektów indywidualnych i 90,9% zespołowych projektów **wynalazczych**.

Powyższe dane wskazują, iż na udział załóg pracowniczych w ruchu wynalazczym i racjonalizatorskim ma wpływ nie tyle sama forma organizacyjna, choć jest ona ważna, ile przygotowanie zawodowe i zaangażowanie osób zajmujących się techniczną twórczością pracowników z ramienia dyrekcji kombinatu.

5. ROLA KIEROWNIKA PRZEDSIĘBIORSTWA ROLNEGO
W ROZWIJANIU RUCHU RACJONALIZATORSKIEGO I WYNALAZCZEGO

W niniejszych badaniach starano się również udzielić odpowiedzi na pytanie, czy i w jakim zakresie udział dyrekcji kombinatów, kierowników (zastępców) działów lub gospodarstw rolnych ma wpływ na udział pracowników w ruchu racjonalizatorskim i wynalazczym?

Z zebranych na ten temat danych wynika, że w tych kombinatach, w których dyrektorzy (zastępcy) są autorami lub współautorami projektów wynalazczych, zgłoszono 50,3% ogółu wniosków indywidualnych i 50% zespołowych. W tych jednostkach, w których kierownicy lub ich zastępcy są autorami (współautorami) projektów, zgłoszono 40,8% projektów indywidualnych i 43,4% zespołowych. W kombinatach, w których kierownictwo nie brało udziału w ruchu racjonalizatorskim zgłoszono tylko 1,9 projektów indywidualnych oraz 0,6% ogółu projektów zespołowych (tab. 3).

Tabela 3
Udział kierownictwa kombinatów PGR a liczba zgłoszonych projektów wynalazczych przez pracowników

Formy wynalazczości	Liczba zgłoszonych przez pracowników PGR projektów w zależności od udziału w wynalazczości kadry kierowniczej						Nie brali udziału		Razem	
	dyrektorzy i zastępcy		kierownicy i zastępcy		główni i starsi specjaliści		liczba	%	liczba	%
	liczba	%	liczba	%	liczba	%				
Indywidualna	79	50,3	64	40,8	12	7,0	2	1,9	157	100
Zespołowa	83	50,0	72	43,4	10	6,0	1	0,6	166	100
Razem	162	50,2	136	42,1	22	6,8	3	0,9	323	100

Dane powyższe wskazują, iż bezpośrednio zainteresowanie i zaangażowanie w ruchu racjonalizatorskim kierownictwa zakładu, zwłaszcza dyrekcji kombinatu PGR, stanowi czynnik aktywizujący techniczną twórczość pracowników państwowych gospodarstw rolnych.

Rozważając wpływ kierownictwa przedsiębiorstwa na rozwój ruchu racjonalizatorskiego i wynalazczego, wypada jeszcze przeanalizować stanowiska służbowe przewodniczących zakładowych komisji wynalazczości. Dyrektorzy jako przewodniczący zakładowej komisji wynalazczości plasują się na ostatnim miejscu pod względem liczby zgłoszonych przez pracowników projektów wynalazczych (tab. 4).

Tabela 4

Stanowiska służbowe przewodniczących zakładowych komisji wynalazczości pracowniczej w kombinatach a liczba zgłoszonych przez załogę projektów

Formy wynalazczości	Stanowiska służbowe przewodniczących zakładowych komisji wynalazczości								Nie ma zakładowej komisji		Razem	
	dyrektor		zastępca dyrektora		kierownik działu, zastępca		główni i starsi specjaliści		liczba	%	liczba	%
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%				
Indywidualna	13	8,3	77	49,0	30	19,1	27	17,2	10	6,4	157	100
Zespołowa	12	7,2	71	42,8	25	15,1	43	25,9	15	9,0	166	100
Razem	25	7,7	148	45,8	55	17,0	70	21,8	25	7,7	323	100

Zastępca dyrektora, jako przewodniczący zakładowej komisji wynalazczości, ma największy wpływ na rozwój ruchu racjonalizatorskiego i wynalazczego w przedsiębiorstwie rolnym. Wpływ ten może być podyktowany kompetencjami służbowymi zastępcy dyrektora, umożliwiającymi skrócenie procedury administracyjnej związanej z oceną projektu i jego Wdrożeniem do produkcji rolnej czy przemysłowej.

IV. RUCH WYNALAZCZY I RACJONALIZATORSKI JAKO CZYNNIK INTEGRUJĄCY ZAŁOGĘ PRZEDSIĘBIORSTWA RODNEGO

Społeczne znaczenie tego ruchu polega między innymi na narastaniu integracji załogi przedsiębiorstwa rolnego. Zagadnienie to starano się zbadać analizując poziom wykształcenia członków zespołów, które zgłosiły projekty wynalazcze. Poziom wykształcenia autorów zespołowych projektów ilustruje tabela 5. Na podstawie danych zawartych w tej tabeli możemy stwierdzić, że zespołowa forma pracy twórczej prowadzi do dwojakiego rodzaju integracji pracowniczej. Pierwszym z nich jest integracja w ramach zespołu osób o takim samym poziomie wykształcenia, drugim natomiast integracja współautorów projektu wynalazczego o różnym poziomie wykształcenia. Ogólnie rzecz biorąc odnotować możemy

Tabela 5

Struktura wykształcenia członków zespołów wynalazczych

Struktura poziomu wykształcenia w zespole	Liczba autorów projektów wynalazczych według wykształcenia						Razem	
	wyższe		średnie		zasadnicze zawodowe i inne			
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
Tylko wyższe	27	39,7	—	—	—	—	27	9,7
Tylko średnie	—	—	2	4,4	—	—	2	0,7
Zasadnicze zawodowe i inne	—	—	—	—	87	53,1	87	31,5
Wyższe i średnie	23	33,8	10	22,2	—	—	33	11,9
Wyższe, zasadnicze zawodowe i inne	10	14,7	—	—	20	12,1	30	10,8
Wyższe, średnie, zasadnicze i inne	8	11,8	9	20,0	18	11,0	35	12,7
Średnie, zasadnicze i inne	—	—	24	53,4	39	23,8	63	22,7
Razem	68	100,0	45	100,0	164	100,0	277	100,0

pozytywny objaw integrowania się pracowników państwowych gospodarstw rolnych o różnym poziomie wykształcenia poprzez udział w ruchu racjonalizatorskim i wynalazczym.

V. UWAGI KOŃCOWE

Ruch racjonalizatorski i wynalazczy jest rozwijany w 87,0% ogółu badanych kombinatów rolnych. Państwowe gospodarstwa rolne spełniają zatem funkcję ekonomiczną i społeczną innowacyjności. W aspekcie ekonomicznym uczą one pracowników myślenia kategoriami postępu, dostrzegania przez nich potrzeb zakładu, na odcinku usprawniania organizacji procesów produkcyjnych. Kształtują tym samym poczucie współodpowiedzialności pracowników za realizację planu produkcyjnego.

W aspekcie społecznym Państwowe Gospodarstwa Rolne są animatorami ruchu racjonalizatorskiego i wynalazczego. Tworząc odpowiednie warunki do rozwoju indywidualnej i zespołowej pracy twórczej w przedsiębiorstwie rolnym, umożliwiają pracownikom realizację ich aspiracji w dziedzinie innowacyjności. Ponadto ruch racjonalizatorski i wynalazczy jest postrzegany przez PGR nie tylko jako czynnik postępu technicznego, ale również jako element integrujący różne grupy pracownicze z uwagi na poziom ich wykształcenia.

Pozytywny wpływ na rozwój ruchu racjonalizatorskiego i wynalazczego w przedsiębiorstwie rolnym ma właściwa jego organizacja. Funkcjonowanie Zakładowego Klubu Techniki i Racjonalizacji, sprawnie działające Zakładowe Komisje Wynalazczości, w istotnym stopniu decydują o aktywności innowacyjnej pracowników PGR.

Czynnikiem mobilizującym pracowników do udziału w ruchu racjonalizatorskim i wynalazczym jest osobisty przykład i zaangażowanie dyrekcji kombinatów, kierowników (zastępców) działów i gospodarstw rolnych w twórczości technicznej.

Ruch racjonalizatorski i wynalazczy uzależniony jest również od rodzaju produkcji prowadzonej w kombinacie PGR. Częściej autorami lub współautorami projektów wynalazczych są pracownicy tych zakładów rolnych, w których oprócz produkcji rolnej występuje nawet w Większym stopniu produkcja przemysłowa. Przetwórstwo niektórych płodów rolnych sprawia, że nie tylko trzeba wyprodukować surowiec o odpowiedniej jakości (np. odpowiednia jakość komponentów pasz), ale i właściwie go przetworzyć, aby uzyskać odpowiednią jakość produktu finalnego (np. mieszanki pasz treściwych).

Na twórczość techniczną pracowników PGR ma także wpływ wyposażenie przedsiębiorstwa w techniczne środki trwałe oraz nowoczesność obsługiwanych przez nich maszyn i urządzeń rolniczych. W tych kombinatach, w których występuje znaczne, techniczne uzbrojenie pracy, wysiłki wszystkich autorów projektów wynalazczych zmierzały do wykorzystania majątku produkcyjnego, a to oznacza oszczędność środków i przedmiotów pracy.

Nowoczesność maszyn rolniczych inspirowała pracowników (którzy je obsługują) do aktywności innowacyjnej. Autorzy projektów wynalazczych koncentrują najczęściej swoją uwagę na tych elementach procesu produkcyjnego, które dzięki usprawnieniu obsługi maszyn, drobnym zmianom w ich konstrukcji przyczyniają się do wzrostu wydajności pracy oraz oszczędności materiałów i paliw. Wpływa to często na uzyskanie znacznych oszczędności w kosztach produkcji przy niezbyt wysokich nakładach finansowych i krótkim czasie realizacji tych usprawnień.

Przedstawiane tu wnioski dotyczą tylko niektórych zagadnień związanych z ruchem wynalazczym i racjonalizatorskim w państwowych gospodarstwach rolnych. Szereg bardziej szczegółowych zagadnień z tego zakresu czeka na wyjaśnienie, stąd niniejsze opracowanie stanowi przyczynek do dalszych badań. Oczywiście, wnioski byłyby mniej pozytywne, gdyby wszystkie kombinaty dostarczyły danych.

SOME ASPECTS OF THE SOCIAL CONDITIONING OF INVENTIVE AND EFFICIENCY INCREASING ACTIVITIES OF STATE FARM WORKERS

Summary

Inventive and efficiency increasing activities of State farm workers and their social conditioning are the subject of the article. Among factors determining a range and scope of these activities the following were examined: educational status of authors of the inventive propositions, structure of employment in State farms, novelty of technological means of production, type of production, organization of inventive and efficiency increasing movement, part played by the State farms management in developing that movement.

The research proved that the State farms perform their economic and social functions in propagating innovations i.e. in the economic aspect, the workers are taught to think on categories of progress, to notice needs of their farm in the respect of improving organization of its productive processes. Their feelings of joint responsibility for accomplishment of the plan tasks are also developed.

In the social aspect, the State farms are animating the inventive and efficiency increasing movement. Participance of workers in that movement enables them to realize their professional ambitions in the aspect of innovating. The movement is also seen in the State farms as an element integrating various groups of workers in the respect of their educational status, as it is not only a factor of technical progress.